

DAGENS FRÅGOR

Stockholm, februari 1951.

Den nya ministären Kekkonen. På onsdagseftermiddagen den 17 januari erfor man inte utan en viss förvåning att den breddning av ministären Kekkonens parlamentariska underlag, som det talats nästan oupphörligt om alltifrån dess bildande tio månader tidigare, äntligen kommit till stånd. Under den nämnda regeringens två sista månader, från början av november 1950, då de i regeringen företrädde borgerliga svenskarna genom sin riksdagsgrupp öppet sade ifrån, att de inte trodde på möjligheten att förverkliga det uppgjorda stabiliseringsprogrammet med mindre än att den parlamentariska basen gjordes bredare, hade krisen varit mycket påtaglig om än inte fullt öppen. Då statsminister Kekkonen den 28 december begav sig på en rekreationsresa till Italien med löfte att återvända omkring den 15 januari, var det väl inte många, som på allvar trodde, att de långdragna underhandlingarna om breddningen — dessa underhandlingar gällde i praktiken socialdemokraterna — skulle leda till något resultat före den 1 februari, då 1951 års riksdag samlas. Många tänkte sig att kabinettet Kekkonen måhända skulle ämna förlänga sin existens fram till tiden efter riksdagsvalet i början av juli.

Vad som skedde under den tid, då statsministern vistades på Sicilien, vet man inte. Måhända hade någon svärdefinierad psykologisk faktor kommit med i spelet på ett sätt, som gjorde att breddningen framstod som en omedelbart tvingande nödvändighet. För all del — socialdemokraterna hade inte heller under förhandlingarna i december uppträtt som om det brådskade med lösningen. Men den 17 januari förelåg denna emellertid och innebar att den rekonstruerade ministären Kekkonen består av 7 agrarer (bondeförbundare), 7 socialdemokrater, 2 svenskar (utrikesministern Gartz och finansministern Törngren) samt den till det lilla finska framstegspartiet hörande justitieministern Aura. En regering alltså med klart borgerlig majoritet.

Det mottagande, som hr Kekkonens andra ministär fått i pressen, har i stort sett varit välvilligt; i dylika sammanhang utgör kommunisterna det självklara undantaget. På en del håll har man förväntat sig över att socialdemokraterna, då blott några månader återstod till det ordinarie riksdagsvalet — alternativet med riksdagsupplösning och nyval, som kunde försiggå i april eller juni, fanns ju — åtog sig rollen som regeringsminoritet. Kanske fanns det inflytelserika krafter, enligt vilkas mening hejdandet av inflationen var värt den injektion av auktoritet, som en socialdemokratisk medverkan utgjorde. Ett mycket allmänt resonemang i Finland var att ministären Kekkonens svaga parlamentariska förankring hindrade den att med kraft värna den egna valutans värde samt hejda lönernas och prisernas nästan automatiska stegring. I den socialdemokratiska pressen beledsagades nyheten om rekonstruktionen med försäkringar att man inte kommer att utnyttja

Dagens frågor

den nya ställningen för valtaktiska spekulationer och att inträdet i regeringen var påkallat, ifall man ville undvika ekonomiska förvecklingar och störningar. Vad man, under den tid den första ministären Kekkonen fungerade, inte kunde undgå att märka var, att osäkerheten om vad som borde göras blev allt större inom de fackliga organisationerna och att rågångarna mellan kommunisterna och socialdemokraterna blev mindre klara än tidigare. På den grumligheten kunde blott kommunisterna förtjäna i det långa loppet. Det uppstod ett slags samarbete, även om det var ofrivilligt, mellan de båda lägren, som socialdemokraterna inte var att lyckönska till. Och för övrigt: det finns ingen under alla förhållanden giltig politisk lag, som säger, att oppositionsställningen mot regeringen före ett val alltid är den tacksamaste. Det uppstår lägen, då ett parti med en viss framgång kan hänvisa till vad som utträttats tack vare dess insatser i regeringsställning.

För egen del synes statsministern Kekkonen själv betrakta den gjorda kombinationen ganska skeptiskt, om man får döma av redogörelserna för det tal han höll i Kuopio den 22 januari. Han föreföll allt annat än övertygad om, att stabiliseringen skulle lyckas och han försvarade sin gamla tanke att kommunisterna även borde vara representerade för »vingklippningens» skull i den nya regeringen. En dylik regering skulle socialdemokraterna emellertid inte ha accepterat; mer kategorisk kan man inte vara än den socialdemokratiska opinionen i Finland på denna punkt. Anmärkningsvärt var att statsministern i sitt Kuopiotal upptog en rakt på sak gående polemik mot kommunisterna för deras uttalanden om den rekonstruerade regeringens förmodade utrikespolitik. Till kuriositeterna i finländsk politik under de senaste åren har hört att kommunisterna enständigt fördömt regeringens åtgöranden på det inrikespolitiska planet, medan den stått bättre till baks när det gällt relationerna till Ryssland. I sistnämnda avseende har socialdemokraterna stämplats såsom liktydiga med fascister, nazister och anfallslystna dollarimperialister. Den kommunistiska inställningen till de finländska regeringarna avgörs dock i Moskva. Efter det Hertta Kuusinen, Ville Pessi och Yrjö Lehen (den sistnämnde medlem av O. W. Kuusinenes Terijokiregering i december 1939) återvänt från sitt januaribesök i Moskva, dit alla kominformledare varit kallade, får man se vilka paroller som tas i bruk.

Den finlandssvenska opinionen har hittills med glädje hälsat den breddning, som samma opinion med största konsekvens och eftertryck begärt under många veckor. På goda grunder kan man förmoda att den nya regeringen Kekkonen inte skall bryta den språkfred, som synbarligen var ett av villkoren för svenskarnas medverkan vid regeringsbildningen i mars 1950. Regeringsdeklarationen är i det avseendet, liksom i de flesta andra, ganska infetsägande. Vad som står i ett regeringsprogram anses av gammalt i Finland höra till de mest efemära företeelserna och de kommenteras i regel också ganska flyktigt.

Utbildningstid och krigserfarenhet. Det har i Sverige antytts att man inom stormakterna anser sig kunna utbilda fältdugliga soldater på en tid, som i stort överensstämmer med den här gällande utbild-

ningstiden 9 månader eller t. o. m. på kortare tid. Det kan vara av intresse att granska i vad mån dessa påståenden äro riktiga och i vad mån utländska yttranden rörande utbildningstiden kunna bedömas äga tillämpning på svenska förhållanden.

I USA bygger arméns personalorganisation på en i fred stående stamanställd armé. Med hänsyn till det utrikespolitiska läget fastställles numerären. Skulle det därvid visa sig att erforderlig styrka icke kan erhållas på frivillig väg, ha myndigheterna möjligheter att tvångsinkalla personal för anställning under en tid som i regel uppgår till 21 månader. I dagarna föreligger förslag om 27 månaders tjänstgöringstid. Någon värnpliktsarmé i hävdvunnen svensk mening finns sålunda icke. En allmän värnplikt har ännu icke fått myndigheternas godkännande. Den amerikanska uttagningsmetoden är i stället mer att likna vid utskrivning av erforderlig personal.

Den personal, som vid Koreakrigets utbrott befann sig i Japan, kan sålunda anses ha varit fast anställd trupp, som efter en grundläggande utbildning i hemlandet skickats över till Japan för att utgöra ockupations- och ordningsstyrka. Självfallet fortsattes utbildningen i Japan under anställningstiden så att effektiviteten ökades efter hand som förbanden icke behövdes tagas i anspråk för krigsuppgifter. Att betrakta utbildningen till en krigsduglig soldat som avslutad i och med avfärden från hemlandet är felaktig. Nödvändigheten att utomlands ha styrkor — även om deras stridsvärde var litet — tvingade myndigheterna att sända icke färdigutbildade trupper utrikes. Omsatt på svenska förhållanden skulle man kunna jämföra dessa soldaters utbildningsståndpunkt med våra värnpliktigas, då dessa efter den grundläggande utbildningens slut — 5—6 månader efter inryckningen — äro beredda att utgöra en första kuppberedskap. De våra ha ju därvid knappast börjat utbildningen i kompaniförband och än mindre inom bataljon.

Det är visserligen sant att personal, som anstälts — frivilligt eller genom tvångsutskrivning — under 21 månader, i vissa fall skickats ut till krigstjänst i Korea efter endast 14 veckors utbildning i hemlandet. Men detta gjordes icke som ett erkännande av att dessa soldater voro färdigutbildade utan av andra skäl och under speciella förutsättningar. Dels fordrades nämligen mera soldater i Korea snarast (glöm inte Mac Arthurs upprepade framställningar om markstridskrafter), dels skulle dessa icke användas i förband, i sin helhet bestående av 14 veckors utbildade soldater. De sattes i stället in som ersättning för lidna förluster *inom förband där befäl och soldater hade krigsvana såväl från det pågående kriget som från andra världskriget.*

Beträffande den i pressen omnämnda 36-veckorsutbildningen har denna godtagits under nuvarande förhållanden i medvetande om att så utbildade soldater skola sättas in i förband där minst 15 % utgöres av krigsveteraner, dvs med andra ord att varje gruppchef har tvåårig utbildning och krigserfarenhet. Förutsättning för jämförelser med svenska förband, i vilka huvuddelen av befälet utgöres av personal utan krigsvana och där gruppcheferna ha en av alla militära myndigheter som otillräcklig betecknad utbildningstid, föreligger sålunda

Dagens frågor

icke. Från andra världskriget kan nämnas att de soldater som deltog i hårda strider i Tunisien 1943 och som icke gått igenom hela sin 52-veckorsutbildning, råkade ut för stora förluster. Resultatet blev bättre först när de ersattes med fullt utbildade soldater. För att ytterligare minska förlusterna satte amerikanerna i fortsättningen i regel in nytillkommande förband på lugnare krigsskådeplatser, innan de ställdes inför svårare uppgifter.

Att amerikanska soldater insattes i strid efter alltför otillräcklig utbildning, därom vittna de otaliga skildringarna från Korea där man skarpt kritiserat att soldaterna bl a varit för vecka. Krav ha framförts att utbildningen måste bedrivas mycket hårdare med avstående från de bekvämligheter som amerikanska soldater alltför länge vant vid, framförallt under ockupationstjänstgöringen.

Vid bedömande av innebörden i utländska uttalanden, att utbildningstiden kan vara kortare än tidigare gällande och lika kort som den nuvarande svenska 9-månadersutbildningen, bör också beaktas syftet med dylika uttalanden.

Det politiska läget och de militära händelserna ha tvingat USA att ställa ett stort antal förband på benen. Detta har bl a tagit sig uttryck i Mac Arthurs vädjan till FN att ställa ytterligare markstyrkor till förfogande inte bara under de kritiska augustidagarna utan också senare i samband med kinesinvasionen. De stora förlusterna fordra mängder av utbildad ersättningspersonal. Officiellt meddelas 5/1 att de totala förlusterna uppgå till 40 176 man varav arméns del utgör 33 184. Detta skulle innebära cirka 20—25 förlorade bataljoner.

Trots önskvärdheten av en längre utbildningstid erfordrades alltså soldaterna till fronten. I ett krisläge kan visserligen utbildningen i viss mån forceras i medvetande om att soldaten gör sitt yttersta inför trycket av att han skall slåss för livet om någon månad och i direkt anslutning till utbildningen omsätta kunskaperna i praktiken. Dessutom kan utbildningen genom att delvis åsidosätta säkerhetsbestämmelserna drivas så hårt att man t. o. m. måste påräkna dödsoffer under övningarna till förmån för minskade förluster på stridsfältet. I Sverige äro sådana förutsättningar icke för handen. Utbildningen avser att ge soldaterna så grundliga kunskaper, att de ha aktuellt värde även vid en mobilisering kanske ända upp till 5, 6 år efter genomgången utbildning. Det kan icke vara riktigt att omsätta under ett krisläge fastställda tjänstgöringstider på svenska fredsförhållanden.

I England utgör första tjänstgöringstiden 24 månader. I Sverige har härom anförts att den effektiva soldatutbildningen bedrivs omkring 9 månader, medan resten av tiden ginge åt till tjänst utomlands m m. Men liksom fallet är i USA utnyttjas tjänstgöringstiden inom ockupationszoner och på tjänstgöringsorter i samväldet för utbildning. De nykomna soldaterna anses icke heller t. ex. i brittiska zonen av militära auktoriteter som färdigutbildade. Ingalunda; tvärtom har påpekats det felaktiga och riskabla att tvingas sätta upp förband med så dåligt utbildade soldater, vilka — om det skulle bli allvar — ha att möta den första stormvågen.

Frankrikes krigsmakt bygger sedan gammalt på allmän värnplikt i

stort enligt samma grunder som den svenska. Där har man nyligen beslutat öka utbildningstiden från 12 till 18 månader. Den tidigare gällande tjänstgöringstiden var huvudsakligen avpassad efter utbildningskrav och ansedd som ett absolut minimum. Beslutet om ytterligare förlängd tjänstgöring, vilket ställer ökade krav på den redan förut hårt ansträngda franska budgeten, kommer att medföra än bättre utbildningsresultat men är främst förestavat av beredskapsskäl och möjlighet att snabbare få flera divisioner tillgängliga.

I Norge har försvarsutredningen konstaterat att det fordras en utbildningstid av 12 månader men att ur *ekonomisk* synpunkt det varit nödvändigt fastställa tiden till 9 månader i likhet med Sverige. En sådan argumentering är realistisk. Efter den senaste händelseutvecklingen kan man i Norge och Danmark vänta förslag om 12 månaders 1. tjänstgöring. Enligt uppgifter i pressen lär Eisenhower vid sina besök ha fordrat 18 månader. Det kan i detta sammanhang nämnas att i proposition om ny belgisk värnpliktslag den första tjänstgöringen föreslås till två år, dock med rätt för försvarsministern att avkorta den till lägst 12 månader för värnpliktiga i allmänhet och till 15 månader för värnpliktiga uttagna till officersutbildning.

Att åberopa militära auktoriteter och krigserfarenheter som grund för lämpligheten av 9 månaders utbildning i Sverige måste vara missvisande. Det fordras helt andra förutsättningar än vad som f. n. stå till buds för att detta skulle vara genomförbart. Större befälskadror, hårdare övningar och bättre inlevelse från soldaternas sida äro primära faktorer, som nu saknas.

Svenska militära myndigheter ha hävdad att det med nuvarande befälskadror och kasernutrymmen är tekniskt möjligt att med svenska värnpliktiga nå godtagbara utbildningsresultat under en första tjänstgöring om 11 månader. Om 11 månader av *ekonomiska* skäl icke skulle kunna ställas till förfogande, måste man nöja sig med 10 månader, men detta skulle medföra bestämda olägenheter och luckor i utbildningen. Men ingen har som skäl för en så kort utbildning anfört krigserfarenheter.

Radikal omorganisation — partiella reformer. När 1949 års försvarsutredning tillsattes var det med en allmän förhoppning att det skulle bli en snabbutredning. Ordförandens, överståthållare Nothins, namn borgade för att kommittén skulle skrida till verket med effektivitet och erfarenhet. Nothin hade ju i tidigare utredningar visat sig vara mannen att kunna skapa enhälliga kommittéutlåtanden av positiv anda och verklighetsbetonad art. Genom att kommittén bestod enbart av »civilexpertter» med tillgång till militära fackutlåtanden genom hänvändelse till de militära staberna, ansågs kommittén fördomsfritt kunna angripa uppstående problem.

Nothinutredningens tillsättande var väl närmast föranledd av att regeringen ville söka nå en formel för jaktflygets förstärkning utan att de totala försvarskostnaderna skulle i nämnvärd grad ökas. Kostnaderna för ett utökat jaktflyg borde kunna motvägas av utgiftsminskningar på andra håll inom krigsmakten. Försvarets kostnader ansågs

Dagens frågor

1949 icke böra på längre sikt få nämnvärt överskrida dåvarande andel av nationalinkomsten — dvs omkring 4—5 % eller i runt tal 800 miljoner kronor.

Försvarsutredningens uppdrag innebar att »verkställa utredning för en allmän omprövning av försvarsväsendet».

Redan tidigare hade inom militära kretsar — främst genom ÖB — framförts ett motsatt sätt att lösa de svenska försvarsproblemen, nämligen »de partiella reformernas väg».

Under våren och försommaren 1949 sattes kommittén i »militär högskola» genom en serie föredragningar och krigsspel och blev på detta sätt informerad om de militära problemens stora omfattning. Härigenom fick utredningen en överblick över det totala försvarets organisation och en uppfattning om de olika försvarsmedlens inbördes betydelse för landets försvar.

Jämsides härmed verkställdes olika ekonomiska undersökningar, varvid utlåtanden infordrades från försvarsgrensheferna och chefen för försvarsstaben rörande anslagsbehoven under en 10-årsperiod. Kostnadsberäkningarna för materiel innefattade såväl anslagsbehov för att täcka befintliga brister som erforderlig förnyelse av materielen med hänsyn till livslängd och utvecklingstendenser.

Utredningarna gav vid handen att redan med oförändrad organisation låg kostnaderna *högre* än de beräknade 800 miljonerna — vilket genom njuggheten med medelsbevillningen under de närmast föregående åren icke varit klarlagt för allmänheten. De genomsnittliga försvarskostnaderna för 10-årsperioden 1/7 1950—30/6 1960 beräknades uppgå till omkring 1300 miljoner kronor per år.

Det i juli 1950 framlagda delyttrandet av Nothin-kommittén gav vid handen »antingen att vårt försvar förutsätter kostnader av annan storleksordning än vad vid försvarsutredningens tillsättande förutsattes eller ock att långt mera genomgripande omläggningar av vår försvarsorganisation måste göras än man i allmänhet torde ha från början tänkt sig».

I samband med detta uttalande framlades vissa besparingsförslag av begränsad räckvidd. Dessutom ålades ÖB att inkomma med yttrande, huru försvaret borde organiseras för att inom en given kostnadsram — c:a 1050 miljoner kronor — ge landet största möjliga värnkraft.

Detta var i juli förra året. Världshändelserna har sedan dess förvisso inte gått i sådan riktning att någon ansvarig myndighet kunnat förorda en begränsning av försvarets organisation. Runt om i världen har i stället — Koreakriget är blott ett signifikativt memento i det stora hela — upprustning blivit den dominerande faktorn. En jämförelse mellan USA:s försvarsutgifter och de svenska visar — enligt professor Montgomery i Sv D 19/1 — att USA:s liksom Englands försvarsutgifter f. n. torde ligga omkring 10 % av bruttonationalinkomsten; för USA beräknas under innevarande år en ökning ända upp till c:a 20 %. I Sverige torde siffran fortfarande ligga vid något sådant som 5 %.

Under hösten och förvintern då det utrikespolitiska läget allt mer försämrades med kulmen i den öppna kinesiska interventionen i Korea

i december blev beredskapskraven inom den svenska krigsmakten allt större till men för de tidskrävande försvarsutredningarna och föranledde uppskov med ÖB:s utredning.

Den 16 januari i år avgav Nothin-kommittén ett nytt yttrande ställt till statsministern, vari hemställdes att utredningen måtte uppskjutas på oviss tid, vilket i praktiken innebär att kommittén upplösts.

Det länder ordföranden liksom övriga kommittéledamöter till heder att man sett verkligheten så som den är och icke blundat för besvärande realiteter. I yttrandet konstateras, att den vid utredningens tilläggande förutsatta kostnadsramen icke medger att den nuvarande försvarsorganisationen i hela dess omfattning behålles. En nedskärning torde dock nu inte kunna komma ifråga och det synes med hänsyn till rådande förhållanden mindre lämpligt att planlägga organisationsförändringar i en sådan riktning.

Samtidigt torpederas den allmänna uppfattningen att några större belopp kan sparas på våra försvarsutgifter utan att nämnvärt minska försvarets effektivitet. De krav på försvarsanstalter, som måste tillgodoses, innebär att kostnaderna icke i nämnvärd grad kan minskas genom rationaliserings- och besparingsåtgärder, ty det är framförallt materielkostnaderna som är avgörande för militärbudgetens storlek. En minskning här skulle endast innebära att svenska soldater skulle tvingas gå i krig illa beväpnade och utrustade mot en motståndare som kan beräknas vara materiellt och kvantitativt överlägsen. Förvisso en icke önskvärd utveckling!

Kommittén konstaterar också att övningstidens längd icke i stort inverkar på budgeten. En månads ökning av l. tjänstgöringen medför blott merkostnader av c:a 10 miljoner kr/år, dvs endast 1 % av försvarsutgifterna. Även om kommittén icke säger detta rent ut, torde uttalandet innebära, att några ekonomiska synpunkter icke bör hindra en förlängning av övningstiden i likhet med vad de militära myndigheterna angivit som önskvärd. Det torde vara svårt att i fortsättningen negligera kraven från militärt håll på ökad tjänstgöringstid — framförallt med tanke på att t. o. m. i Norge och Danmark redan föreligger förslag om ökad utbildningstid till 12 månader!

Den ständiga förhållningspolitiken ifråga om ståndpunktstagande i de militära huvudfrågorna under hänvisning till »den pågående försvarsutredningen» har fått sig ett grundskott genom den rakryggat avgivna förklaringen att utredningen icke borde få utgöra hinder för någon åtgärd som kan vara påkallad för att stärka landets försvar. Förstärkning av nattjaktflyget, förnyelsebyggnader av flottans lätta enheter, jagare och ubåtsjaktfartyg, samt fortsatt modernisering av arméns vapenbestånd, främst artilleri- och luftvärnsmateriel, är krav som snarast måste tillgodoses.

I dessa utrikespolitiskt allvarstygda dagar fordras ökade ansträngningar för att tillgodose försvarets behov. Detta får dock icke föranleda slöseri utan tvärtom. Alla möjligheter till sparsamhet skall tas till vara. Arméchefens senaste förslag om minskning av fredsorganisationen genom sammanslagning av artilleriförbanden i Boden samt av-

veckling av trängkompaniet i Nora är positiva uttryck för denna strävan hos de militära myndigheterna.

Slutligen kan konstateras att den från militärt håll hävdade åsikten, att efterkrigstidens politiska utveckling icke skulle medge en radikal omorganisation av försvaret, visat sig riktig. ÖB:s redan 1947 framlagda bedömande att »det nuvarande läget ställer så höga krav på beredskap, att genomgripande förändringar överhuvudtaget icke böra föreläggas utan synnerligen vägande skäl» äger fortfarande full giltighet. Effektiviteten hos Sveriges krigsmakt — och därmed grundförutsättningen för att Sveriges regering skall kunna åt vårt folk bevara frihet och fred — är beroende av en kontinuerlig utveckling genom partiella reformer.

Oscar II:s utrikes- Svensk Tidskrift hade 1949 (s. 519—521) anledning politik än en gång. att i vissa hänseenden taga ställning till docent Folke Lindbergs uppmärksammade uppsats om Oscar II och utrikespolitiken och till den presspolemik, som därav utlöstes. Här framhölls då, att Lindbergs uppsats är en samvetsgrann och intresseväckande studie, byggd på en myckenhet nytt källmaterial, men att den på enstaka punkter lider av en viss benägenhet att bedöma händelser och personer på 1870- och 1880-talen med ledning av vad som timat den 9 april 1940. Det betonades vidare, att man på sina håll i pressdebatten i hög grad skärpte dessa anakronistiska drag och såg skevt såväl på »den tyska orienteringen» som på de konstitutionella problem, som äro knutna till kung Oscars utrikespolitiska verksamhet. Vår artikel tog även upp ett par detaljfrågor, och därvid framhölls bl. a. att Lindbergs uppgift om att konung Oscar mot 90-talets slut skulle ha hört sig för om en tysk-österrikisk »diplomatisk, om inte rent av militär samverkan mot Norge» vore överraskande och att man här borde avvakta närmare bevisföring.

Docenten Lindberg har nu på hösten 1950 publicerat en bok med den uppseendeväckande titeln »Kunglig utrikespolitik». Den innehåller fyra förut tryckta uppsatser: den redan nämnda, en värdefull undersökning av den engelska politiken 1905 samt två mera bagatellartade. Men därtill kommer en förut opublicerad avhandling om Tyskland och den svensk-norska unionsfrågan, som fyller nära halva volymen och uppenbarligen är avsedd att vara dess pièce de résistance och att bemöta den kritik och besvara de frågor, som den första uppsatsen på sin tid väckte. Boken utlöste en ny livlig debatt, inledd i samma tidning som förut, *Dagens Nyheter*.

Den nya uppsatsen och den nya debatten kunna sägas i allo bestyrka den ståndpunkt, som Svensk Tidskrift 1949 intog. Lindbergs nya uppsats vilar alltjämt på energiska forskningar och den är i allmänhet måttfullt och vederhäftigt skriven. Men den visar samma benägenhet till ensidig och i viss mån anakronistisk bedömning av konung Oscar, med hans tyska förbindelser så att säga såsom ett slags anklagelsematerial. Beklagligtvis förefaller det, som om de tvivel och den kritik, som den första uppsatsen framkallade, snarast fått till psykologisk

effekt att — om det bibliska uttrycket tillåtes — förhärda förf:s hjärta och bragt honom att ytterligare tillspetsa sina teser, med ett ensidigare urval och en hårdare pressning av källorna till följd. Framställningen är, främst tack vare det nya källmaterialet ur tyska arkiv, av stort värde men måste läsas med åtskillig kritik.

Typiskt för denna sida av Lindbergs arbete — mindre för arbetet i dess helhet — är ett sådant påstående som att »de Förenade rikenas anslutning till trippelalliansen hägrade tidvis för konung Oscar som ett framtidsmål» (s. 107. Se även s. 166). Går man till det enda anförda be- lägget, ett i uppsatsen av 1949 anförd brev från 1885, finner man där, att det ej är fråga om trippelalliansen utan om »ett Germaniskt, Skandi- naviskt, Italienskt förbund med E n g l a n d s anslutning» (s. 34; spärrat här). Att det dåtida Englands inträde skulle ge förbundet en helt annan — och för Sverige vida tryggare — karaktär än den av Tysk- land dominerade trippelalliansen är uppenbart.

Tvivlen om kung Oscars invit mot slutet av 90-talet visa sig ha varit särdeles befogade. Det var ej alls konungen utan den dåvarande utri- kesministern, Ludvig Douglas, som gjorde en trevare, ej om tysk-ös- terrikisk utan samfällid stormaktsintervention i Christiania. Om något militärt inslag är det ej alls tal, och självfallet skulle en intervention av sex stormakter ha räckt till, även i den mest diplomatiska form — om den bara kommit till stånd. Vid tiden för Douglas' démarche be- fann sig konungen på en utlandsresa, och Lindberg har ej ens kunnat visa, att den dåvarande kronprinsen-regenten var invigd i Douglas' åt- göranden. Detta är i och för sig väl ej osannolikt, men det är även tänk- bart, att det var Douglas' eget försök att rädda sin genom flaggfrågan hotade ställning. Den tyske ministern uppfattade i varje fall sist- nämnda sammanhang mellan démarchen och Douglas' förblivande vid rådsbordet. I alla händelser synes talet om att det var »dynastien» som vid detta tillfälle »spelade ett högt spel» vara en sanning med mycken modifikation, och den av Lindberg valda omotiverade kapitelrubriken »I desperationens tecken» blir en bumerang, som återfaller på hans egna försök att skapa täckning för sin oförsiktiga formulering från 1949.

Dylikt är emellertid detaljer, som visserligen äro belysande men knappast alltigenom karakteristiska för uppsatsen i dess helhet. Vad som är att beklaga, är att den ambitiöse författaren utgivit denna studie med dess ensidigt valda och delvis ensidigt tolkade material se- parat, i stället för att låta det komma in i det stora sammanhang, dit det hör och där alla dessa samtal utan egentliga resultat skulle ha ut- gjort relativt oväsentliga detaljer. Nu ha proportionerna förvridits och en alldeles ohistorisk debatt i onödan framkallats. Anmärknings- värt är redan, att Lindberg gärna godtager de tyska relationerna av dessa samtal (svenska saknas nästan genomgående) utan egentlig reservation för eventuella missförstånd, tendentiösa förenklingar eller överdrifter, ibland en följd av rapportörens naturliga lust att ha något av intresse att förmåla. Man saknar vidare ett ordentligt klarläggande av det statsrättsliga läget i fråga om utrikespolitiken före och efter 1885 — därmed skulle åtskilliga av anmärkningarna i pressdebatten om en

egenmäktig kunglig privatpolitik ha blivit omöjliga. Man saknar liksom ett tillräckligt kraftigt och klart inställande av hela den tyska orienteringen i dess egentliga och djupt berättigade historiska sammanhang: behovet av skydd mot Ryssland, sedan novembertraktaten blivit värdelös genom Frankrikes débâcle och Gladstones utrikespolitik. Och man saknar framför allt ett klarläggande av Sveriges resp. unionskonungens ståndpunkt i unionsfrågan, som nu faktiskt — om också väl knappast avsiktligt — i mycket hög grad kommer att framträda i norsk spegelbild och med 1905 som ett slags utgångspunkt för betraktelsen. Om konung Oscar utgick från unionen som ett bestående rättsligt faktum, vilket endast kunde avlägsnas på revolutionär väg och som därtill, främst av utrikes- och militärpolitiska skäl, vore att betrakta såsom önskvärt för att ej säga outhärligt för båda de skandinaviska folkens välgång och säkerhet, ja, då är det högst begripligt, att han ansåg sig böra söka få allt möjligt stöd mot den norska vänstern enligt hans mening författningsstridiga — om man så vill, högförrädiska — stämplingar, allra helst som den tidvis visade sig hågad att söka stöd utrikes även den, bl. a. i Ryssland. Åtskilligt kan naturligtvis ur realpolitisk synpunkt sägas till förmån för Alfred Lagerheims invändning, att man i så fall riskerade, att även Norge vädjade till utlandet. Men dels hade Sverige med sin diplomatiska apparat och legaliteten på sin sida alltid åtskilliga trumf på hand, dels förelåg, om man intet gjorde, risken av att den norska vänstern hann knyta förbindelser, medan Sverige var passivt, en olägenhet som f. ö. skulle vålla åtskilliga bekymmer 1905. Konung Oscars tolkning av den norska grundlagen delades av både Norges högsta domstol och den juridiska fakulteten i Christiania. Det är, som om man på sina håll fullständigt såge bort ifrån att det var Norge och inte Sverige, som var den aggressiva parten och ville rubba rättsläget, eventuellt på rent revolutionär väg, som ju till sist också skedde. Det förefaller minst sagt besynnerligt, att man då vill förebygga unionskonungen såsom något hart när brottsligt, om han sökte utröna, var han kunde finna stöd mot en sådan omvälvning och allra främst mot en rysk intervention till den norska vänsterns förmån.

Det har även gjorts gällande, att denna politik så att säga genomgående förts bakom de ansvariga utrikesministrarnas rygg. Lindbergs bok stöder inte detta påstående. Från Hochschilds tid har han inte lyckats bevisa något kungligt initiativ vis-à-vis Tyskland (se sid. 118). Från Ehrensvärds och Åkerhielms dagar har han över huvud taget intet att förmåla. Om Lewenhaupt säger han själv, att »det är f. ö. svårt att avgöra, i vilken utsträckning han var underrättad om dynastiens försök att på olika sätt vinna utländskt stöd för sina utrikespolitiska strävanden». (s. 194). När inte Lindberg ansett sig kunna bringa någon för konung Oscar mera graverande formulering på papperet, torde man våga utgå från, att dennes sak är ganska stark. Beträffande Douglas uppstår knappast frågan, eftersom han var vida mera tyskorienterad än dynastien. Slutligen Lagerheim! Från hans tid har Lindberg ett f. ö. på intet sätt uppseendeväckande samtal av kronprinsen med tyske ministern i januari 1903, som han menar ha förts utan rege-

ringens vetenskap, men denna sin uppfattning har han i varje fall ej bevisat med det brev från Lagerheim, som han åberopar. Skörden av kungliga intriger bakom omisstänkssamma rådgivares ryggar är med andra ord högeligen mager. Och menar man, att Sverige inte borde ha dragit fördel av de kungliga personernas speciella möjligheter till förtroliga utrikespolitiska kontakter och sonderingar i det dåtida monarkiska Europa? Så var i varje fall inte uppfattningen i en rad andra europeiska länder, t. ex. Edvard VII:s parlamentariska England, vars konung vid flera tillfällen förde grannliga storpolitiska underhandlingar oavsett om sedan initiativet var hans eget eller hans ministrars.

Om pressdebatten kan man f. ö. fatta sig kort. Det är egentligen blott Dagens Nyheter, som denna gång dragit i fält, och dess inlägg ha varit av en anmärkningsvärt låg kvalitet. De ensidigheter och anakronismer, som någon gång förekomma i den Lindbergska förlagan, ha här renodlats och drivits in absurdum, utan varje sinne för proportioner och utan närmare kännedom om vad som egentligen hänt. Det hela är en beklaglig förlöpning, förklarlig men inte försvarlig såsom uttryck för en stark affekt. Men överhuvud taget synes det skedda tillsammans med sitt förspel 1949 utgöra ett klart exempel på hur ringa saklig behållning en diskussion av historiska detaljproblem i dagspressen medför, åtminstone så snart som denna söker anlägga aktuellt politiska synpunkter på frågan och öppnar debatten, innan det första vetenskapliga inlägget ens hunnit börja dryftas på fackmannahåll.

Ur docenten Lindbergs egen synpunkt har man blott att beklaga, att han ej heller denna gång offentligen tagit avstånd från de förgrovingar och förvrängningar, för vilka hans — som man förutsätter — enbart i vetenskapligt syfte tillkomna arbete blivit utgångspunkt.

Narva- Den 20 november 1950 hade jämt 250 år förflutit sedan slaget **minnet.** vid Narva. Sällan torde ett så stort historiskt minne ha gått så ouppmärksammat förbi.

Mycket har skrivits i överlägsen ton om 1800-talets naiva smak för historiska jubelfester. Om det nutida Sverige principiellt avhölle sig från sådana, skulle intet vara att säga om tystnaden kring Narvaminnet. Men i själva verket är det tvärtom. Postverkets rika produktion av jubileumsmärken till minnesdagar, som stundom verkligen ej äro alltför märkvärdiga, utgör ett vältaligt vittnesbörd därom, det anslående firandet även av jubiléer, vilkas själva historiska datering är tveaktig eller högeligen obestämd, är ett annat. Man skulle också kunna nämna den mäktiga, i och för sig endast naturliga och riktiga uppslutningen kring konung Gustafs senare högtidsdagar eller påminna om den något yrvakna uppståndelsen kring Strindbergsjubiléet för något år sedan; dåvarande borgarrådet Z. Höglunds remarkabla oration vid tillfället är ännu i friskt minne bevarad. Ej heller ha utrikespolitiska minnen varit bannlysta; westfaliska freden firades sålunda grundligt, som sig bör, fastän den för ett visst anakronistiskt och antinationellt tänkande bör ha varit förknippad med obehagliga minnen av svenska

Dagens frågor

framgångar och t. o. m. av rikets förmerande. Ej ens krigiska minnesdagar ha alldeles försummats på senare år, varom namnen Jankow Svensksund och Femern bära vittne.

Så mycket mer anmärkningsvärd är den djupa tystnaden kring Narva, även om det förvisso kan sägas, att den på intet sätt skulle ha förvånat eller stött den ordkarge och blygsamme segerherren själv. Det är emellertid här fråga om en av de största segrarna i Sveriges historia, om ett av världshistoriens vältaligaste vittnesbörd om kvalitets överlägsenhet över kvantiteten även vid den mest förkrossande numerära disproportion. Med hänsyn till modernt tänkande bör det betonas, att minnet moraliskt sett är sällsynt rent; historien har få, om ens något exempel på ett så eftertryckligt avvisande av en fullständigt oprovocerad, i bedrägliga former inledd aggression, alltså en synnerligen aktuell och hälsosam problemställning.

Det förefaller därför, som om förklaringen till tystnaden främst skulle vara, att Narvaminnet just nu befunnits vara så att säga geografiskt inoportunt. I och för sig är detta märkligt, ty sedan Ivan den förskräcklige, Peter den store, Suvorov och Kutusov återfått sina — historiskt sett förvisso djupt berättigade — platser i Rysslands Pantheon, borde ett värdigt svenskt högtidlighållande av Narvaminnet, utan alla bälstora fraser, lika litet kunna vålla anstöt österut, som det kan framkalla förvåning eller obehag här, när man i Ryssland högtidlighåller det ur rysk synpunkt upplyftande minnet av Poltava.

Psykologiskt sett är det i själva verket nog här fråga om en samverkan av två bland de obehagligaste tendenserna i nutida svenskt folklynne — den till på köpet stundom felberäknade opportunism gentemot makten, som för tio år sedan kunde studeras i annat sammanhang, och den liknöjdhet för tidigare släktleds arbete till rikets värn och förkovran, som är så allmän. Den senare övergår någon gång i den sjukliga ovilja mot allt stort i Sveriges förflutna, som är ett karakteristiskt drag i vissa små men mycket hörbara radikala kretsar. Tack vare dessas oförtrutna verksamhet med pennan och tungan har denna sjuka fått sig ett så otillbörligt stort rum upplåtet i press och radio. Strängare andlig renhållning och en viss stillsam men resolut självaktning vore här på sin plats. Man gjorde väl i att besinna Tegnérs ord

»Låt växla tider, tänkesätt och lära;
men varje folk med sina minnen dör,
och allt slags frihets grundval heter ära.»

Kvinnorna och försvaret. En av de fyra partiledarna undertecknad vädjan beträffande kvinnorna och det frivilliga försvarsarbetet — vilken förtjänar att hörsammas i vida kretsar — är av följande lydelse:

Den politiska spänningen i världen kräver vaksamhet och beredskap. Vårt folk finner sig likt andra nödsakat att pålägga sig ökade bördor för en förstärkning av försvaret.

Försvaret ställer i vår tid krav på hela folket. Det bygger på värn-

Dagens frågor

plikt och tjänsteplikt, men det litar lika mycket till medborgarnas frivilliga insatser.

Inte minst gäller detta *det kvinnliga deltagandet* i det aktiva försvarsarbetet. Frivillig utbildning av kvinnor sker med stöd av statsmedel och under statlig kontroll i följande frivilliga försvarsorganisationer:

Riksförbundet Sveriges Lottakårer
Sveriges Kvinnliga Bilkårerers Riksförbund
Svenska Blå Stjärnan
Svenska Röda Korset
Riksluftskyddsförbundet.

I mån av tillgång till medel kommer utbildningen att vidgas och intensifieras. Den ger kompetens till olika tjänster, befattningar och insatser på försvarets område.

Att våra personella resurser fullt utnyttjas är en förutsättning för att vårt lilla folk skall kunna försvara sitt stora land. Den som tar del av den frivilliga utbildningen bidrar därför verksamt till vår beredskap och ger samtidigt ett uttryck för vårt folks försvarsvilja.

Till *Sveriges kvinnor* riktar vi på de demokratiska politiska partiernas vägnar en vädjan:

gå in i de frivilliga försvarsorganisationerna;
låt utbilda er;
ställ er till förfogande för placering i befattningar inom försvaret;
och visa så i handling er vilja att värna Sveriges fred och frihet!

Tage Erlander. Gunnar Hedlund. Jarl Hjalmarsson. Bertil Ohlin.

